

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2012 augusztus Tanulmány

Murányi István – Sipos Flórián: Nemzeti radikálisok Horthy-képe

Az ELTE Társadalmi Konfliktuskutató Központja és a Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszékének 2010 őszén indult *Új tekintélyelvűség* projektje a napjaink magyar társadalmában jelen lévő tekintélyelvűség empirikus vizsgálatára vállalkozott.¹

Az országos reprezentatív lakossági kutatás (N=1000 fő) mellett a projektnek része volt egy nemzeti radikális félkatonai szervezet tagjainak körében a lakossági vizsgálattal megegyező kérdőívvel készült adatfelvétel. A kismintás (N=100 fő) kutatás lehetőséget nyújtott arra, hogy olyan csoportban vizsgáljuk a tekintélyelvűséget és a kapcsolódó jellemzőket (nemzettudat, csoportközi előítélet), amelynek tagjai nyíltan azonosulnak a nemzeti radikalizmussal, és (feltehetően) a többségi társadalomtól extrém módon eltérő nemzeti identitás jellemzi őket. A gyakorlatilag két megyében (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar) működő szervezet 2007 tavaszán alakult, tagsága jelenleg kb. 160 fő. Az önmagukat katonai hagyományörző társaságként meghatározó szervezet elődjének tekinti a reformkori nemzeti radikálisokat (1848) és az 1956-os Nemzetőrséget. A nemzettudat erősítését, hagyományőrzést, rend- és vagyonvédelmi feladatokat végző, pártpolitikai kötődést elutasító szervezet megjelenése (második világháborús magyar honvéd egyenruha) és strukturális tagolódása egyaránt katonai jellegű.

A nemzeti radikálisok vizsgálatának kvalitatív részeként a 2010 végén felvett első beszélgetés egy fókuszcsoportos interjú volt, amely célja a szervezet tagjai nemzetfelfogásának, magyarságtudatának, világnézetének megismerése, valamint az esküszöveg és az etikai kódex elemzése volt. A fókuszcsoportos interjú, amelyen a szervezet véleményvezérnek tekinthető öt tagja vett részt, arra teremtett lehetőséget, hogy a résztvevők bemutathassák azon gondolataikat a felvetett témákkal kapcsolatban, amelyeket vallanak és a társaik előtt is vállalnak – így a közösségre jellemző és azt összetartó közös tudások, reprezentációk vizsgálatának különösen hatékony eszközének bizonyult. 2011 januárjában három egyéni interjú, majd azt követően egy újabb fókuszcsoportos beszélgetés került rögzítésre, amelyben az egyéni életutak mellett olyan területekre kérdeztünk rá, amelyek az első interjú után részletesebb kifejtést igényeltek: a nemzeti jelképekre, a magyar történelem általuk fontosnak tartott fordulópontjaira, az emlékezet, valamint a nemzeti tradíciók ápolására és átadására.

A kérdőíves kutatások eredményeire és a kvalitatív interjúk szövegeire támaszkodva írásunkban az országos lakossági eredmények tükrében kívánjuk bemutatni a nemzeti radikális szervezeti tagok viszonyát Horthy Miklóshoz és a nevéhez fűződő korszakhoz. Természetesen nem beszélhetünk Horthy (vagy a korszak) megítélésének komplex leírásáról, mivel az országos lakossági és a nemzeti radikális mintán végzett adatfelvételek és interjúk célja a tekintélyelvűség jellemzőinek feltárása volt, a kérdőív több tematikus dimenzióra (szocializáció, értékek, vallás, diszkrimináció, nemzeti identitás, társadalmi, politikai és ideológiai attitűdök)

vonatkozó kérdésblokkjaiban csupán két alkalommal fordult elő a kormányzó, illetve a korszak konkrét megítélése. A tekintélyelvűség mai jellemzőinek feltárására irányuló elemzési eredmények, valamint a különböző nemzeti radikális mozgalmak és csoportok ideológiai preferenciáinak ismeretében joggal feltételezhetjük, hogy az általunk vizsgált nemzeti radikális szervezet politikai értékrendjének és történelemfelfogásának markáns eleme a kormányzó és a nevéhez fűződő kurzus.

Történelmi sikerek, kudarcok és tragédiák

A múltra vonatkozóan mind a nemzeti sikerekre, mind a nemzeti kudarcokra külön-külön rákérdeztünk a kérdőívben. Mindkét esetben egy listát adtunk a megkérdezetteknek, akiknek az volt a feladatuk, hogy az iskolai osztályzatok logikáját követve annak megfelelően osztályozzák az adott történelmi eseményt, hogy milyen mértékben tekintik sikernek, illetve kudarcnak a magyarság számára.

Az országos felnőtt mintára vonatkozó adatok szerint a kudarcok többsége 4 feletti átlagosztályzatot ért el, csak a legrégebben történt kudarcok (a Dózsa-felkelés bukása, az augsburgi vereség, valamint Koppány leverése) esetében finomul a kognitív kín. A magyar felnőtt lakosságra jellemző sikerpercepciót a régmúlt uralja: minél közelebb járunk a jelenhez, annál lanyhább a sikerélmény. A felnőtt lakosság történelmi tudatának további sajátossága még a rendszerváltás leértékelése, valamint a Horthy-kor utolsó helyezése.

	nemzeti radikális minta	felnőtt országos minta
honfoglalás	4,9 (2)	4,5 (2)
Hunyadi Mátyás uralkodása	4,8 (2)	4,4 (4)
az Erdélyi Fejedelemség megmaradása a török hódoltság alatt	4,7 (6)	4,0 (13)
a tatárjárás utáni újjáépítés	4,6 (2)	4,0 (10)
a Horthy-korszak	4,6 (1)	2,9 (11)
a Magyar Királyság felemelkedése a középkorban	4,5 (11)	4,0 (13)
kalandozások Nyugat-Európában	4,3 (8)	3,7 (13)
a Magyar Királyság függetlenségének visszanyerése 1920 után	4,3 (6)	3,5 (16)
az 1848-as polgári forradalom	4,0 (6)	3,8 (7)
a második világháború utáni újjáépítés	3,9 (4)	3,8 (5)
az 1867-es kiegyezés	3,9 (26)	3,6 (13)
az 1956-os forradalom	3,7 (18)	3,3 (7)
Kádár-korszak	3,6 (8)	3,4 (4)
a reformkor	3,6 (11)	4,0 (15)
Mária Terézia uralkodása	3,4 (14)	3,7 (16)
a 2010-es áprilisi országgyűlési választások	2,1 (5)	3,3 (10)
az 1989-es rendszerváltás	2,0 (0)	3,1 (5)

1. táblázat Történelmi események/korszakok sikerpercepciója (ötfokozatú skálaátlagok, zárójelben a „nem tudom” válaszok aránya százalékban)

A történelmi siker és kudarc megítélés kapcsán az országos reprezentatív mintára vonatkozó következtetések (a kudarc intenzívebb, mint a legtávolabbi múltira vonatkozó siker; a rendszerváltozás kudarcra) érvényesek a nemzeti radikálisok csoportjára is: a leginkább sikeres történelmi események (honfoglalás, Hunyadi Mátyás uralkodása, Erdélyi Fejedelemség megmaradása, a tatárjárást követő újjáépítés) mindegyike évszázadokkal korábban zajlott. A radikálisok történelemszemléletét és a Horthy nevével jelzett kurzus pozitív értékelését is mutatja, hogy a sikerességet megítélő ötfokozatú skálán a négyes átlag feletti kilenc eseményből csupán kettő kapcsolódik a 20. századhoz: az ország első világháború után helyreállt függetlensége (király nélküli királyság), valamint az ekkor kezdődő Horthy-korszak. A nemzeti radikálisok a magyarság súlyos kudarcának tartják a felsorolt történelmi események mindegyikét – legkevésbé az 1944-es német megszállást. Leginkább a trianoni béke, de mindkét szabadságharc (Rákóczi: 1711; 1848–49), az 1956-os forradalom és a Dózsa-felkelés bukása is közel azonos mértékben súlyos kudarc számukra, hasonlóan a külső hatalmak uralta korszakok (török hódoltság, orosz megszállás, tatárjárás) megítéléséhez. Az egyes átlagokat tekintve, a nemzeti radikálisok – a felnőtt lakossághoz viszonyítva – csupán két történelmi eseményt minősítettek kevésbé kudarcnak: az 1944-es német megszállást és az augsburgi vereséget.

	nemzeti radikális minta	felnőtt országos minta
az első világháborús vereség és a trianoni béke	4,9 (8)	4,3 (9)
a török hódoltság, az ország három részre szakadása	4,7 (5)	4,2 (10)
a Rákóczi-szabadságharc bukása (1711)	4,7 (6)	4,1 (9)
az 1848–1849-es szabadságharc bukása	4,7 (4)	4,2 (8)
az orosz megszállás 1945-ben és utána	4,5 (12)	4,0 (9)
az 1956-os forradalom bukása	4,4 (29)	4,0 (8)
tatárjárás (1241–1242)	4,3 (6)	4,0 (13)
a Dózsa-felkelés bukása	4,2 (9)	3,9 (12)
a rendszerváltás (1989–2010)	4,2 (11)	3,4 (9)
augsburgi vereség, a kalandozások korának vége (955)	3,9 (22)	4,3 (25)
Koppány leverése	3,9 (9)	3,2 (22)
a német megszállás (1944)	3,8 (29)	4,2 (9)

2. táblázat Történelmi események/korszakok kudarcpercepciója (ötfokozatú skálaátlagok, zárójelben a „nem tudom” válaszok aránya százalékban)

A nemzeti radikálisok csoportjára és az országos reprezentatív mintára jellemző átlagok három esetben tértek el lényegesen. Az országos felnőtt mintához viszonyítva, a radikálisok számára a Horthy-korszak lényegesen sikeresebb, míg a napjaink politikai viszonyait kialakító közelmúltbéli két történés (1989: rendszerváltozás, 2010: országgyűlési választások) megítélése lényegesen sikertelenebb.

A bizonytalan „nem tudom” válaszok mindkét almintában inkább a kudarcok megítélését jellemzik. A nemzeti radikálisok a kudarcok tekintetében két esetben (az 1944-es német megszállás, az 1956-os forradalom) lényegesen nagyobb arányban bizonytalanok, azonban Koppány leverésének megítélésében határozottabbak, mint az országos felnőtt minta tagjai. További sajátos eltérés, hogy a Horthy-korszak sikeresség alapján történő minősítésére csupán

egyetlen radikális résztvevő nem adott választ – szemben a felnőtt lakossági minta 11 százalékos arányával.

A nemzeti radikálisok mintáján elvégzett többváltozós magyarázó modell (lineáris regresszióanalízis) segítségével arra a kérdésre kerestünk választ, hogy a kérdőívben felsorolt történelmi események és korszakok közül melyek azok, amelyek statisztikai szempontból is relevánsan (szignifikánsan) befolyásolják a Horthy-korszak siker alapján történő megítélését. A Horthy-korszak sikerességének megítélését a másik 16 esemény, illetve korszak sikeréről alkotott vélemények együttesen jelentős mértékben (36,4 százalékban) magyarázzák, közülük kettő bizonyult valóban fontosnak (szignifikánsnak): a nemzeti radikálisok csoportja szerint a magyarság számára annál sikeresebb a Horthy-kurzus, minél sikeresebbnek vélik a Magyar Királyság felemelkedését a középkorban, illetve minél sikertelenebbnek ítélik a Kádár János nevével jelzett korszakot.

A siker megítéléséhez hasonlóan a nemzeti radikálisok történelmi eseményekre és korszakokra vonatkozó kudarcpercepciója is befolyásolja a Horthy-korszak sikerességének megítélését. Az újabb magyarázó modellben a kudarcként felsorolt események és korszakok szerepeltek magyarázó, míg – hasonlóan a korábbi regressziós modellhez – a Horthy-korszak sikerességére vonatkozó állítás függő változóként. A 11 esemény és korszak kudarcára vonatkozó vélemények ebben a modellben is jelentősen (29,2 százalékban) magyarázzák a Horthy-korszak sikerességét, közülük kettő szignifikánsan: a nemzeti radikálisok számára a Horthy-korszak annál sikeresebb, minél inkább kudarcnak tekintik az 1945-ös orosz megszállást, illetve minél kevésbé vélik kudarcnak a Rákóczi-szabadságharc bukását.

	nemzeti radikális minta	felnőtt országos minta
trianoni békeszerződés (1920)	87 (3)	66 (4)
mohácsi csata (1526)	53 (6)	32 (6)
a 2. magyar hadsereg pusztulása a Don-kanyarban (1943)	46 (6)	24 (6)
az 1956-os forradalom leverése és a megtorlások világosi fegyverletétel és a megtorlások (1849)	37 (10)	46 (4)
világosi fegyverletétel és a megtorlások (1849)	25 (10)	23 (5)
muhi csata (1241)	19 (11)	7 (6)
malenkij robot, deportálások a Gulágra (1945)	10 (10)	18 (6)
Tanácsköztársaság (1919)	9 (12)	12 (5)
zsidóüldözés, deportálás, holokauszt (1944–1945)	3 (9)	36 (5)
a nyilasok hatalomra kerülése (1944. október)	0 (10)	26 (6)

3. táblázat Történelmi események/korszakok nemzeti tragédiapercepciója² (az „igen” válaszok százalékban, zárójelben a „nem tudom” válaszok aránya százalékban)

A különböző történelmi események és időszakok sikeresség alapján való megítélésének kapcsolata a nemzeti radikálisok gondolkodására jellemző mintázatok alapján is jellemezhető. Ha arra keresünk választ, hogy a magyarság számára az egyes események, illetve korszakok hogyan kapcsolódnak össze a sikeresség megítélésére alapján, a nemzeti radikálisokat három jellegzetes típus jellemzi. Az első típusban az egyértelműen sikeresnek tartott korszakok szerepelnek: a Horthy-korszak a Magyar Királyság két történelmi léptékkel is eltérő időszakához kötődő „sikerével” (felemelkedés a középkorban, függetlenség visszanyerése 1920 után) kapcsolódik össze. A második típus a 19. és a 20. század kevésbé sikeresnek

tartott eseményeit és korszakait (1867-es kiegyezés, reformkor, Kádár-korszak, a második világháború utáni újjáépítés), míg a harmadik a kifejezetten sikertelennek minősített és a közelmúltban lezajlott politikai események (1989-es rendszerváltás, 2010-es országgyűlési választások) együttes preferálását tartalmazza.

A történelmi kudarcnál erősebb kifejezés a nemzeti tragédia, melyet a köztudat az elháríthatatlan, nagy anyagi és erkölcsi veszteséggel járó történelmi események jelölésére alkalmaz.

Az országos reprezentatív minta válaszolójának többsége a trianoni békét tartja leginkább tragédiának (66 százalék), az összes többi felsorolt eseményt csak a minta kisebbsége helyezi a tragédia kontextusába. A felsorolt lehetőségek közül a nemzeti radikálisok – a lakossági reprezentatív mintánál lényegesen nagyobb arányban – szintén a trianoni békeszerződést tartják legnagyobb arányban nemzeti tragédiának (87 százalék). Eredményeink azt igazolják, hogy a mai magyar társadalomban (különösen a nemzeti radikalizmus gondolatát preferálók körében) a trianoni békeszerződés még nem a befejezett nemzeti múlt része: az 1920-ban aláírt békeszerződést 2010-ben az országos reprezentatív minta kétharmada nemzeti tragédiaként tartja számon.

	nemzeti radikális minta	felőtt országos minta
Hitler és az akkori német kormány	60 (30)	95 (4)
a német SS és a Gestapo	52 (28)	86 (7)
gazdag, vagyonos zsidók	40 (31)	26 (9)
az akkori zsidó vezetők	32 (29)	24 (1)
Sztalin és a szovjet vezetés	23 (29)	36 (15)
Churchill és a brit vezetés	22 (30)	26 (17)
Roosevelt és az USA-vezetés	21 (31)	25 (17)
az akkori magyar kormány	17 (7)	55 (10)
a pápa	16 (4)	24 (10)
a zsidó lakosság	15 (20)	11 (1)
a német lakosság	8 (5)	32 (7)
a csendőrség és a magyar hivatalnokok	8 (4)	50 (9)
keresztény egyházak	3 (4)	26 (10)
Horthy Miklós kormányzó	4 (5)	48 (12)
a magyar lakosság	0 (3)	13 (7)

4. táblázat Felelősség a magyar zsidók gettóba zárásáért és Auschwitzba deportálásáért („igen” válaszok százalékban, zárójelben a „nem tudom” válaszok százalékban)

A trianoni békekötés mellett a nemzeti radikálisok közül legtöbben a mohácsi csatavesztést és a 2. magyar hadsereg doni pusztulását minősítették nemzeti tragédiának – mindkét esetben jelentősen nagyobb arányban, mint a felőtt minta válaszadói. A legkevésbé kudarcnak tartott német megszállás már ismert megítélésével összhangban a radikális almintában senki sem jelölte nemzeti tragédiának a nyilas uralmat, de – mindezekről nyilván nem függetlenül – a holokausztot is csupán 3 százalékuk nevezte meg. A felőtt lakossági mintát jellemző válaszarányok ezen két történelmi korszak esetében is lényegesen eltérnek, ami azt jelenti,

hogyan a nyilas hatalom, illetve a zsidóüldözések és deportálások időszakában a lakosság egyötöde, illetve egyharmadrésze számára nemzeti tragédia, míg a nemzeti radikálisok gyakorlatilag teljes mintájában számára csupán a múlt egy-egy korszaka.

A holokauszt felelőssége

A Magyarország nemzeti tragédiájának listájában ott szerepelt az 1944-es zsidóüldözés (holokauszt), mellyel kapcsolatosan a megkérdezetteket arra kértük, hogy döntsék el, besorolható-e vagy sem a magyar történelem legnagyobb nemzeti tragédiái közé. A felnőtt lakosság 64, a nemzeti radikálisok 97 százaléka szerint a holokauszt nincs a három legnagyobb nemzeti tragédia között.

A holokausztért viselt felelősség okainak megítélésére vonatkozó kérdésekre adott válaszok alapján az országos reprezentatív minta eredményeihez hasonlóan a nemzeti radikálisok is Hitlert, a német kormányt, valamint a megszálló német fegyveres alakulatokat (SS, Gestapo) teszik leginkább felelőssé a zsidók deportálásáért, azonban a felelősségre utaló válaszok aránya jelentősen alacsonyabb. A további eltérések mögött a nemzeti radikális szervezet ideológia-világképének jellemzőit fedezhetjük fel. Az országos mintához viszonyítva a radikális csoportban számottevően többen vannak, akik a zsidókat – elsősorban a gazdagokat és a vezetőket, nem a zsidó lakosságot – okolják a holokausztért. Az eltérések másik jellegzetessége, hogy a korabeli magyar kormányzat, Horthy Miklós kormányzó és a csendőrség felelősségét a nemzeti radikálisok közül jóval kevesebben nevezték meg, mint a felnőttekre reprezentatív minta tagjai. A magyar lakosságot egyetlen nemzeti radikális válaszadó sem vélte felelősnek, de a kereszténység reprezentánsainak (egyház, pápa) felelősségét is kevesebben jelölték meg.

A zárójelben feltüntetett válaszhiányok egy részét feltehetően a nemzeti radikalizmus ideológiai-tematikai reprezentációinak nyílt és egyértelmű vállalásával kapcsolatos nehézségekkel magyarázhatjuk. A világháborús német hadsereg, a korabeli zsidóság szerepének megítélésében a közgondolkodást egyfajta konszenzus jellemzi, amit a felnőtt minta adatai is mutatnak. Egy szokatlan interjúszituációban bizonyára feszültséget, disszonanciát indukál az olyan nyílt állásfoglalás, amely megkérdőjelezi a többségi konszenzust. A válaszhiányokat („nem tudom” válaszok) a túlnyomórészt fiatal nemzeti radikálisok többségére jellemző alacsony iskolai végzettségnek³ tulajdonítható ismerethiányok is magyarázzák. Bizonyára ennek köszönhető a szovjet, brit és amerikai vezetők és korabeli politikai vezetés felelősségének megítélésére vonatkozó változóknál szintén megfigyelhető magas arányú válaszhiány.

Interjúk és a történelem

A nemzeti radikálisok történelemszemlélete vagy múlthoz való viszonya nem volt elsődleges vizsgálati szempontja sem a kérdőíves vizsgálatnak, sem az első fókuszcsoportos interjúknak. Azonban a fókuszcsoportos beszélgetés során a résztvevők kiemelt jelentőséget tulajdonítottak a történelemnek, sajátos történelmi parabolákkal fejezték ki gondolataikat, sőt nyíltan kifejezték a történelem identitásmegtartó és nemzettudat-teremtő szerepét is:

„Vagy mi az, ami egy nemzetet összetart? A történelme, az tartja össze. A nyelve, az öröksége, ezek tartják össze. Nem az internet, nem a liberalizmus, nem a hazug demokrácia, nem ezek tartják össze.” (Első fókuszcsoporthoz tartozó interjú)

Ez indokolta, hogy a későbbi egyéni és fókuszcsoporthoz tartozó interjúkban már a múlttal kapcsolatos konkrét kérdések is szerepeltek. A kvalitatív adatok nemcsak az önálló elemzés lehetőségét kínálták (Csepeli et al. 2011; Sipos–Márton 2011), hanem segíthetik a kérdőíves adatfelvétel adatainak értelmezését is, hozzájárulva a statisztikai összefüggések mögötti okok feltárásához, illetve magyarázva az egyes kérdések megfogalmazása miatt fellépő esetleges torzulásokat.

„...gyakorlatilag mindamelllett, amik érdekelnek, ugye, nekem a fő csapásvonalam az az őstörténelem. Tehát engem ez érdekel. Innentől kezdve számomra ez az irányadó, ez a mértékadó. Innentől kezdve nekem nagyon is befolyásoló tényező az, mert ha megtanultam, és utána gyakorlatilag vágyom a történelem után. És egyáltalán az anyanyelvtől kezdve engem minden érdekel, a filozófián keresztül minden, onnantól kezdve nem tud befolyásolni a párt, például.” (Második fókuszcsoporthoz tartozó interjú)

Történelemszemlélet

Az interjúvált nemzeti radikálisok által megjelenített múltnak annyira domináns súlypontjai vannak, hogy nem tekinthető lineáris folyamatnak. A történelmi témájú diskurzusok leginkább két téma köré kapcsolódtak, ezek közül az egyik nem is szerepelt a kérdőíves vizsgálat honfoglalással kezdődő és a középiskolai történelemtanításon alapuló kérdéseiben. Az első és legfontosabb téma az őstörténelem, azonban annak egy alternatív, a történelemtanításban közvetített képével szögesen ellentétes változata, a második pedig a trianoni békeszerződés és Horthy Miklós szerepe.

Kérdező: És ha időben egy kicsit visszalépnénk és eljátszunk azzal a gondolattal, mintha én lennék Óz a nagy varázsló, szívesen visszavarázsolnátok az időt ebbe a korszakba, ebbe a Horthy-korszakba?

5. interjúalany: Ez egy érdekes kérdés.

Kérdező: Mondjuk, én vagyok az Óz.

1. interjúalany: Egy kicsit korábbra. A Horthy-korszak az... én személy szerint nem oda, kicsit korábbra. Meg lehessen akadályozni azt a folyamatot, ami odáig juttatja majd a Magyar Királyságot, hogy megtörténhessen... egy kicsit korábban vissza.

2. interjúalany: Tehát Istvánnak hátrakötözni a kezét.

Kérdező: Én István vagyok, Szent István király.

2. interjúalany: Tehát onnantól kezdve, hogy a mi Arvisura aranylemezeinket beolvasztotta, és ezzel, ugye, behódolva teljesen Bizáncnak, és eltüntette a történelmünk nagy részét ezzel, tehát azért visszamennék és aztán úgy lepofoznám az öreget. (Első fókuszcsoporthoz tartozó interjú)

Ebben a szövegrészben Szent István „megbüntetésének” oka egy olyan fiktív hagyomány forrásainak megsemmisítése, amely a magyar állam 1001-ben történő alapítását, illetve a

magyarság honfoglalását megelőző időszak mitikus történetét foglalja magában. Az interjúk arra utalnak, hogy a nemzeti radikálisok számára az Arvisura kulcsfontosságú forrása a mitikus nemzeti múltnak. Olyannyira, hogy mindegyik interjúban és mindegyik fókuszcsoporthoz beszélgetésben megnevezik mint a magyarság igazi történetének forrását. Az Arvisurák az emberiség, a hun törzsszövetség és a magyarság történetét mesélik el az elveszett őskontinensről, az Atairsról való kivándorlástól kezdve a hun törzsszövetség megalapításán át a hagyomány második világháború alatt való felfedezéséig. Minderről Paál Zoltán ózdi kohász közel 9000 oldalas hagyatéka számol be, amelyet a Püski Könyvesház adott ki. (Paál 2003)

Az Arvisura jól illeszkedik a magyarság primátusának igazolására törekvő nemzeti-romantikus áltörténeti diskurzusba, jóllehet több olyan vonást hordoz, ami példa nélkülivé teszi ezen a területen. A legfontosabb, hogy a korábbi szerzők jellemzően a már meglévő, dokumentált forrásokat értelmezték újra – pl. ékírásos agyagtáblákat Badiny-Jós Ferenc (1997) –, és ezzel óriási támadási felületet nyújtottak a történettudománynak. Az Arvisura viszont nem sumér szövegeket olvas magyarul, hanem új forrást teremt, ráadásul monumentális terjedelemben, így pótolja az úrt, a nem létező hivatkozási alapot, az elhallgattatott hagyományt. Az Arvisura ezenkívül egy szintézis – rendszerbe foglal számos olyan történetet, amelyek korábban csak a szórványos és sokszor ellentmondó, nehezen összekapcsolható írásokból, tanulmányokból voltak megismerhetők, mint például a magyaroknak a hunokkal, parthusokkal és sumerekkel való rokonsága, Szent Korona igaz története, Jézus szkíta eredete stb.

A Szent Jobb hátracsavarásával megbüntetett államalapító király szimbolikusan reprezentálja a nemzeti radikálisok történelemértelmezésének több lényeges elemét. Az első az állammal, a hatalommal és az uralkodó diskurzussal való szembenállás. Az állam már a megalapításától kezdve elhallgattatja az igazságot, a régmúltat hordozó hagyományt, beolvasztja az azt hordozó aranytáblákat. A másik pedig ennek a hagyománynak a jellege: ez volt a dicsőséges múltja a magyarságnak, amikor a más népekkel szembeni felsőbbbsége, igazi karaktere megmutatkozott. Természetesen ez egy olyan múlt, ami a nemzeti büszkeség és a nemzeti felsőbbrendűség alapjául szolgálhat.

A régmúlttal kapcsolatban több olyan téma is megjelenik az interjúkban, melyek szintén a magyarság mitikus és dicsőséges történetét idézik fel. Ilyenek tekinthető a pilisi szívcsakra, az Attila és a magyarság kárpát-medencei őshazája (Kárpát Haza), a magyar kultúra mint a világ első magaskultúrája. A leggyakrabban és legnagyobb súlylyal előforduló téma a Szent Korona-tan sajátos értelmezése, a párthus korona.

„...nem onnan származik a Korona, ahonnan kaptuk, hanem az, ugye, hun Attilának is koronája volt, már jóval régebbi történet ez. Pártus korabeli, ugye, van a párta, és egyáltalán, mi történik a fedett koronákkal, ugye nem koronázási jelkép a magyar Szent Korona, hanem ő fölötté már nincsen senki, csak az úr, tehát. A törvényesség a Szent Korona országai, a Szent Korona alatt lévő nemzetek védelme a Szűzanya által.” (Első egyéni interjú)

Több interjúrészlet is alátámasztja, hogy a honfoglalás több alkalommal is hazatérésként jelenik meg a nemzeti radikálisok történelemképében:

Kérdő: ...Árpád és társai belovagoltak. Tehát ha a honfoglalásig vissza...

5. interjúalany: Olyan nincs.

1. interjúalany: Cseréljük ki ezt a szót. Ez hazatérés volt. Visszajöttünk. A honfoglalás az egy dinamikus dolog, az egy erőszakos dolog, és pontosan ezt akarják súlykolni.

A szervezet egyik vezetője még ennél is nyíltabban fogalmaz:

„...ugye, az Árpád bejövételétől, mert, ugye, nálunk interdikt azt használni, hogy honfoglalás, mert azt a zsidó találta ki.” (Második egyéni interjú)

Szent István tette zárja le ezt a szakaszt, amelyben megsemmisíti az állítólagos aranylemezeket. Ezzel veszi kezdetét a nemzet ellenségeinek folyamatos és tudatos történelemhamisítása, amely a nemzettudat feladására és elhagyására kényszeríti és romlásba dönti a magyarságot.

„Tehát ezt, az a történelemhamisítás, amit igazándiból jellemzi István óta főleg ezt az egészet, és majd kiszélesedik, és kierőteltjesedik, ugye, a Habsburg birodalom, illetve a... majd később a Monarchia alatt, és, ugye, a kiegyezés után a Tudományos Akadémiába, és akkor hogyan kell, és mit kell mondani, és hogyan kell tanítani a magyart, és hogyan kell nyelveket megújítani, meg egyáltalán. És hogyan kell azt mondani, hogy ez egy török jövevényyszó, nem magyar, semmi, és hogyan kell azt megmagyarázni, hogy mi finnugor nyelvcsalád, és akkor, közünk nincs... na, most ezt belekövesítették az emberek fejébe.” (Második egyéni interjú)

A Szent István utáni korszakok és események – egészen Trianonig – sokkal kisebb súllyal, általában csak az említés szintjén jelennek meg az interjúkban, és a magyarság hanyatlását fejezik ki. Egy eseményről azonban több alkalommal és annak kiemelt jelentőséget tulajdonítva beszélnek: narratívájuk szerint a pozsonyi csata fontos szerepet játszik a magyar történelemben, melyet a történelemórán Búvár Kund bátor akciójává, mesévé kicsinyítenek, de valójában az ország védelmének egy méltatlanul elhallgatott, döntő és világraszóló momentuma, mivel

„...ma is tanítják Amerikai Katonai Akadémián, sőt különböző külföldi lapokban, szaktudományi lapokban lehet olvasni.” (Első fókuszcsoporthos interjú)

„Most, ha példákat is kérsz mellé, akkor a pozsonyi csata az egyértelmű fordulópontra... a magyar nemzet életben maradásának egyik nagy csatája a Kárpát-medencén belül, akkor hárítjuk el sok-sok évre a frank és a többi összefogott birodalmak seregeinek a megsemmisítő csapását, hát ott több száz évre, mondhatni talán kettőre biztosítják azt, hogy a nemzet gyarapodhasson a Kárpát-medencén belül.” (Harmadik egyéni interjú)

A magyar középkor többi nagy alakja közül Szent László, Károly Róbert, Nagy Lajos és a Hunyadiak kerülnek említésre, az újkorból Rákóczi és Kossuth, de a korszak a Habsburg-uralom miatt már egyértelműen negatív, ez alól például az 1848–49-es forradalom és szabadságharc is csak fenntartásokkal kivétel. Az 1849-es függetlenségi nyilatkozatról például így nyilatkoznak az interjúalanyok:

„Tehát mivel ember alkotta, hibás történet, valahol megbukik, tehát ez nekem nem fontos.” (Első egyéni interjú)

„Szerintem politika. Politika volt, az akkori magyar, ugye, 48 után, úgy eléggé szétvert akarat, utána egy, egy olyan kiegyezés, ami igazából nem vitte előre a mi dolgainkat, megszűntek a háborúk... 48-cal kapcsolatban is, érdekes dolgok ezek, mert egyfajta vörös vonal már megjelenik a 48-as szabadságharcban is, és ami a bukásához vagy leveréséhez is szerintem hozzájárult. Tehát nyilvánvaló, hogy ott is szerepet játszik egyszintű politika, de a 48 talán azért fontosabb vagy kedvesebb mégiscsak számomra, mert ott még azért annyira a politikai tényezők nem játszanak szerepet, az emberek hite, a szabadságukba belevetett hite,

az önrendelkezésbe vetett hitük játszik szerepet.” (Harmadik egyéni interjú)

A fenti idézetben az izgalmas elem a „vörös fonál”, amellyel az alany feltételezhetően a liberalizmus és polgári fejlődés iránti ellenszenvére utalhat.

„Tehát igen, Árpád bejövetele az mindenféleképpen egy nagyon fontos esemény volt. Aztán, hát a veszteségeikről nem inkább, tehát ez a tatár, meg mohácsi vész meg egyáltalán... Negyvennyolc, az egy fontos.... tehát számomra azok a fontos események, amikor a magyar nemzet bizonyos része, azt mondta, hogy eddig, és ne tovább, tehát amikor, amikor a szabadságért emberek összefogtak és kiálltak. Ma is, nem tudom annak, annak jószágát, hogy ugye egy, egy elferdített történelemoktatás van, egy, egy olyan dolog, ami, a gyerek nem libabőrösen jön ki egy történelem óráról, hanem, hanem, ó, minek jöttem én ide, minek vagyok én magyar.” (Második egyéni interjú)

Az interjúrészek jól illeszkednek a kérdőíves kutatás eredményeihez, mivel a nemzeti radikálisok szerint a történelmi korszakok és események közül a honfoglalás volt a leginkább siker (4,9-es átlaggal) a magyarság számára (annak ellenére, hogy a „honfoglalás” kifejezést egyértelműen elutasítják az interjúalanyok). Az augsburgi vereséget az országos mintához képest jóval kevesebben tekintették kudarcnak, és a minta egyötöde (22 százalék) nem vállalkozott a minősítésre. Ennek hátterében feltehetően nemcsak az ismerethiány áll, hanem az a disszonancia is, amely az idealizált korszak és a tagadhatatlan vereség között feszül – ennek feloldására az „Arvisurák” is számos kísérletet tesznek (Paál 2006). A középkori Magyar Királyság felemelkedése esetében is tapasztalt magas bizonytalan arány mögött szintén feltételezhetjük a megfogalmazás hatását: a „felemelkedés” fogalma egy megelőző rosszabb állapotra utal, amely ellentétes az idealizált őstörténet képével. A kérdőíves kutatás további eredményeinek interpretálását is segítheti az említett disszonancia. Figyelembe véve a „vörös fonálként” kifejezett ellenérzést is – viszonyítva az országos felnőtt mintához –, a nemzeti radikálisok az 1848-as polgári forradalmat csak igen kis mértékben, a reformkort pedig kevésbé tekintették sikeresnek.

A nemzeti radikálisokkal készült interjúk alapján levonható összefoglaló következtetésünk: az idealizált, fiktív őstörténet után a magyar történelem 20. századig terjedő időszaka kevés figyelmet kap, és jellemzően negatív színben tűnik fel. Az alanyok főleg azok iránt az események iránt mutattak érdeklődést és pozitív viszonyulást, amelyek a függetlenség kivívásával vagy megőrzésével kapcsolatban voltak sikeresek, gyakran egy-egy kiemelt személyhez köthetően, de ezeknek az eseményeknek értékét jelentősen csökkentette, ha már a polgári Magyarország megszületésével voltak kapcsolatban. Ezt a képet töri meg Horthy Miklós pozitív képe.

Horthy Miklós pozitív képe

Az interjúkban jelentőségét és előfordulási gyakoriságát tekintve egyetlen téma van, amelyik a mitikus régműlthoz mérhető súlyú, ez pedig Horthy Miklós és a Trianon utáni korszak. Az interjúalanyok narratíváiból kirajzolódó Horthy-kép megint egy mitikus, idealizált valóság, amely az uralkodó diskurzusban véleményük szerint eltorzított, méltatlanul bemocskolt Horthy-képpel szembeállítva jelenik meg.

„Hát a legújabb kori történelemben az, amikor, amikor Horthy kiverte ugye a veres rongyokba öltözött Budapestről... és magával, ugye, a magyar nemzeti hadsereg, ugye, fölállt. A

legnagyobb, nagyon fontos dolog. Aztán ki lettek takarítva innen a Kun Bélák, meg a csehek, meg a románok, meg egyáltalán, tehát az egy nagyon fontos esemény volt véleményem szerint. (...) 37-ben konvertibilis valuta volt, egy pengő, öt dollár, erről miért nem beszélünk. Vagy miért nem beszélünk azokról az iskolákról, óvodákról, falusi, tanyasi iskolákról, kórházakról, vasútvonalról, meg egyebekről, amit háború után 1920-tól... 37-ig egy tönkre vágott, meg gyalázott, széttiport, Trianon kapcsán agyonvágott országból gyakorlatilag egy... egy hatalmat épített. Miért nem beszélünk erről, miért csak arról beszélünk, hogy ez egy barom volt, mert kivitte a magyar katonákat a Don-kanyarba, nem azért vitte ki a magyar katonákat a Don-kanyarba, mert ő meg akarta ölni ezeket, a magyar katonákat. Hanem azért vitte ki, mert volt egy ígérete a hitleri Németországtól, volt egy személyes ígérete Hitlertől, hogy menjenek, segítsenek, a Wehrmachtot ki kell húzni, akárhol, és küldik az utánpótlást, küldik a felszerelést és a téli cuccokat, Horthy ezért ment bele ebbe a játékba..." (Második egyéni interjú)

Ebben az interjúrészletben is megjelenik a Turbucz Dávid (2009; 2011) által leírt Horthy-kultusz számos eleme: a „nemzetmentő” Horthy, aki kiűzi a kommunistákat és a megszállókat; az „országépítő”, aki felelős a bethleni konszolidáció és a klebelsbergi kultúrpolitika vívmányaiért és az „országgyarapító”, aki „egy hatalmat épített”. Mindezek mellett az interjúalany védelmébe is veszi Horthyt az ellenkultusz bűnbakképző törekvéseivel szemben.

Kérdő: Kik azok, akik tudtak szerinted a nemzet eszmeiségével és küldetésével azonosulni?

Interjúalany: Szent László király, aztán Nagy Lajos, Károly Róbert, pedig ők már nem is magyar királyok voltak. Istvánt nem igazán sorolom ide. És igazából itt Mátyás király, Mátyás királyt tudom még idesorolni, és mást nem. Nem, tehát a más, más már igazából érdekből foglalkozik ezzel a történettel, de Hunyadi Jánost is idesorolnám, és Horthy Miklóst is idesorolnám, akik a nemzeti értékeket helyezték első sorban szem elé, és próbálták úgymond kényszeríteni a politikai hatalmat, például Horthynál is, hogy ennek próbáljon megfelelni, de ehhez persze ismerni kell Horthynak az életútját is a másik oldalról. (Harmadik egyéni interjú)

Ebben a szövegrészben is a „másik oldal” említése és értelmezésével való szembeállítás megint a profeszszionális történetírás valamilyenfajta konszenzusával szemben megjelenő leegyszerűsítő Horthy-kép létét bizonyítja.

A következő szövegrészlet pedig Horthy Miklós relatív súlyát mutatja meg világosan:

Kérdő: Kik a pozitív hősei, szereplői ennek a történetnek?

Interjúalany: Mátyás, Koppány vagy Koppány előtt még, ugye, Árpádék, Mátyás, László, még előtte László, bocsánat, Mátyás, Rákóczi, Kossuth, Széchenyivel már egy kicsit bajom van, aztán az egyik legkiemelkedőbb és talán a legkiemelkedőbb számomra, és tiszteletem legnagyobb lendületét kapja, ő Horthy Miklós. Aztán igazándiból nem tudok, ezzel vége is van a történetnek, tehát így, így formán, és akkor Horthy Miklós az, aki, aki számomra egy olyan hazafi volt, egy olyan ember, aki meghatározta azt, hogy... nézd, magyar királyok nem uralkodtak négy századig. Magyar királyok nem érték el azt, amit Horthy Miklós elért szerintem. Az öszzes többi mehet a levesbe. (Második egyéni interjú)

A kormányzó a magyar történelem itt felsorolt nagy alakjai közül is kiemelkedik hazafisága és elért eredményei miatt, aki a „tisztelet legnagyobb lendületét kapja”. Ugyanakkor „ezzel vége is

a történetnek”, azaz Horthy nemcsak a legkiemelkedőbb alakja a történelem nagyjainak, hanem egyben az utolsó képviselője is – valahogy az Arvisurák beolvasztásához hasonló határt képvisel, egy hanyatló, de még nagy alakokat felvonultató korszakot lezáró alak.

„...bár Horthyt liberálisnak mondják nagyon sokan, de ő radikálisan lépett be Magyarország életébe. Tehát ő politikát alkalmazott. És ő tudta azt a fajta politikát játszani, ami gyakorlatilag nagyon sok zsidót is megmentett. Többek között azzal a két rendeletével, amivel ma a zsidók oly nagyon érvelnek, vagy legalábbis a zsidók egy része akarja ezt a dolgot kihasználni, és befektíteni. Na, ő radikálisan belépett a magyarok életébe. Hiszen ő megmondta feketén-fehéren. Tehát miről beszélünk? Nem erről szól, hanem arról szól, hogy ő tudta azt, hogy honnan jött a magyar. A magyarnak mi kell. Ennek a nemzetnek mire van szüksége. És egy hatalmas tragédiából felépítette azt, amiből még most is működik. És most jelen pillanatban az iskolák létszámától kezdve, mindent most akarnak szépen leamortizálni. Tehát ő azt a fajta a radikalizmust képviselte, amire ma Magyarországnak szüksége van.” (Első egyéni interjú)

Ebben a szövegben már a holokauszt vádja alóli tisztázás igénye is kifejezésre jut, és az is sokatmondó, hogy a vádlók szerepében a zsidók jelennek meg. Érdekes eleme a szövegnek, hogy a liberalizmus vádjával szemben is védelmébe veszi a kormányzót, és radikálisnak nevezi, ebben talán a szélsőjobb Horthy elleni vádjaira utal. Az interjúrészlet alapján a Horthy-kép további pozitív vonásokkal gazdagodik: egyenesség és irányítókészség: „feketén-fehéren megmondta”, a nemzet igényeinek helyes felismerése: tudta, „*hogy a magyarnak mi kell*”, és új elemként a magyarság igazi múltjának ismerete: „Ő tudta azt, hogy honnan jön a magyar.” Ez az utolsó gondolat összekapcsolja őt a korábban bemutatott, mitikus régmúlttal, aminek elhallgatása a nemzet ellenségeinek legfontosabb eszközeként jelenik meg az interjúkban. Így a magyarság történetének két súlypontja, a mitikus régmúlt és Horthy kormányzósága összekapcsolódik, a nemzet igaz karakterét jeleníti meg, de Horthy ugyanakkor ennek az elveszett, eltitkolt hagyománynak a hordozójává is válik.

Mindezek tükrében nem meglepő, hogy a kérdőíves kutatásban a nemzeti radikális alminták markánsan pozitívabban – 4,6-os átlag az országos minta 2,9-es átlagával szemben – értékelték a Horthy-korszakot, amely a középkor utáni korszak magasan legsikeresebb időszaka lett. Ez különösen annak tükrében figyelemre méltó, hogy az országos minta Horthy-korszakot minősítő átlaga a legrosszabb eredmény a felsorolt 11 korszak és esemény közül.

Az interjúk alapján levonható következtetések illeszkednek a többváltozós magyarázómodellek alapján levont következtetésekhez is: a Horthy-korszak sikerpercepciója szignifikáns összefüggést mutat a „Magyar Királyság felemelkedésével a középkorban” és a Rákóczi-szabadságharc bukásával, valamint a Kádár-korszak sikertelenségével és az orosz megszállás minél inkább kudarcként való értelmezésével. A Magyar Királyság felemelkedésének hatása könnyen visszavezethető a független, erős kézzel vezetett ország képére és a köztes időszakok az idegen megszállás és liberalizmus elterjedése miatti elutasítására.

A Rákóczi-szabadságharccal való összefüggést is feltehetően ez magyarázza, mivel a szabadságharcok közül az 1848–1849-es és az 1956-os megítélése a liberális és a kommunista ideológiák, a „politika jelenléte” miatt ambivalens – ez azonban nem mondható el Rákóczi-ról. Az 1945-ös orosz megszállás és a Kádár-kor minél negatívabb és a Horthy-kor minél pozitívabb megítélése közötti kapcsolat nem szorul feltételezhető magyarázatra, mivel Horthyt az antikommunizmusa és az ország integritásának helyreállítása miatt értékelték pozitívan az interjúalanyok.

Antiszemitizmus és kutatási korlátok

A holokauszt felelősségére vonatkozó kérdésre adott „nem tudom” válaszok magas arányát nem magyarázhatjuk az interjúk alapján. A nemzeti radikális interjúalanyok óvatosan, a zsidó tudósok és művészek teljesítményét elismerve, az asszimiláció lehetőségét tiszteletben tartva beszéltek a kérdéstről, de csak meglehetősen ritkán és kiprovokált helyzetben. Alkalmanként előfordultak negatív attitűdöket kifejező kijelentések, de ezeket lehetőleg kerülték:

„...ugye, az Árpád bejövételétől, mert ugye nálunk interdit azt használni, hogy honfoglalás, mert azt a zsidó találta ki... ezt a »zsidót« lehet, hogy ki kell vágni...” (Második egyéni interjú)

Ezek a szórványos elszólások azonban a zsidóságot és a cionizmust gyakran a magyarság ellenségei között mutatják be.

„Én ezt megint külön választanám. Én nekem van zsidó ismerősöm, aki azt mondja, hogy én magyar vagyok, és aztán zsidó, mint ahogy én magyar vagyok, és keresztény egyben, vagy teljesen mindegy, én ezeket el tudom fogadni. Aki magyarnak vallja magát, az magyar, de akkor magyar érdeknek kell alávetnie magát, onnantól kezdve számomra zsidó az, aki, mondjuk, a zsidótörvényeknek vagy a zsidó céloknak veti magát alá, és szembemegy a magyar nemzet érdekével, lásd szabadkőművesség. Az elmúlt pár száz évben, ugye, 1700-as évek végétől van Magyarországon szabadkőművesség, tehát ott is voltak magyarok, meg voltak zsidók. Igaz, hogy zömmel zsidók voltak a szabadkőművesek, ma már ezt lehet tudni, de, és köztük is volt, aki magyar érdeket szolgál, és nagyon sok az, aki a nyugatról bejövő liberális eszméket próbálta átnyomni a magyarokon keresztül, aminek ugye egyik következménye nagy jelentőséggel Trianon, ma már ezt is lehet tudogatni.” (Harmadik egyéni interjú)

Az interjúalany tudomásul veszi a zsidó (vallási?) identitás és magyar identitás együttes vállalásának lehetőségét, de csak a magyar érdekek vállalásával összeegyeztethető módon. A zsidóság céljai ugyanis a magyarság céljaival ellentétes kontextusban tűnnek fel („zsidó céloknak veti magát alá, és szembemegy a magyar nemzet érdekével”). Az interjúrészlet folytatása azt mutatja be, hogy a zsidó kategória értelmezése bizonytalan az alanynál:

„Tehát, milyen érdekes, zsidó az egy vallás, de ugyanakkor lett egy nép is. Vagy zsidó a zsidó, és izraelita a vallás? Tehát hogy van ez? Mi a különbség a kettő között, miért és hogy, tehát ezen megint el kellene gondolkodni. De én azt mondom ma, hogy aki magyarnak vallja magát, és a nemzetéért hajlandó tenni, bármit, tehát a »hajlandó tenni« alatt azt értem, hogy mindennap fölkel, elmegy dolgozni, hazamegy, neveli a családját, és már az a nemzetért tevés. Nem kell neki forradalmárnak, vagy politikusnak, vagy bárminek lennie, tehát egyszerű hétköznapi ember is tesz a nemzetért, akkor magyar.” (Harmadik egyéni interjú)

Amellett, hogy felvetődik a dilemma, hogy a zsidóságra népként vagy vallásként kell tekinteni, a szövegrész legfontosabb gondolata, hogy bár a zsidók nincsenek származási alapon kizárva a magyarságból, a zsidóság mégis a nemzetellenesség egyik megjelenítője és hordozója. A válaszmegtagadások magas aránya, a téma tudatos hátrítása, az óvatos megfogalmazások vagy a negatív minősítés visszavonása mind azt mutatják, hogy még a „puha” kvalitatív

módszerek is erősen korlátozottan alkalmasak a kérdés vizsgálatára egy ennyire zárt csoportban. Ennek köszönhetően a következtetéseinket is kellő óvatossággal kell értelmeznünk.

Hivatkozott irodalom

Csepeli György–Murányi István–Prazsák Gergő (2011): *Új tekintélyelvűség a mai Magyarországon: társadalmi csoportok hierarchiájának látásviszonyai*. Budapest, Apeiron Kiadó.

Enyedi Zsolt–Erős Ferenc–Fábián Zoltán (2002): Authoritarianism and Prejudice in Present-Day Hungary. In: *Karen Phaet–Antal Örkény (eds.): Ethnic Minority and Inter-Ethnic Relations in Context: A Dutch Hungarian Comparison*. Aldershot, Ashgate, 201–215.

Enyedi Zsolt–Fábián Zoltán–Sík Endre (2004): Nőtték-e az előítéletek Magyarországon? Antiszemizmus, cigányellenesség és xenofóbia változása az elmúlt évtizedben. In Kolosi Tamás–Tóth István György–Vukovich György: *Társadalmi Riport 2004*. Budapest, Tárki, 375–399.

Paál Zoltán (2005): *Arvisura (igazszólás) I–II. Regék a hun és magyar törzsszövetség rovásírásos krónikájából*. Budapest, Püski.

Sipos Flórián–Márton Sándor (2011): Szent István hátrakötött kézzel: egy nemzeti radikális szervezet tagjainak nemzeti attitűdjeiről és történet szemléletéről. In: *Európai, nemzeti, regionális identitás – Elmélet és gyakorlat*. Szerk. Balogh Brigitt et al. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 363–382.

Turbucz Dávid (2009): A Horthy-kultusz. In Romsics Ignác (szerk.): *A magyar jobboldali hagyomány*. Budapest, Osiris Kiadó. 138–166.

Turbucz Dávid (2011): *Horthy Miklós*. Budapest, Napvilág.

Tetszik

Legyél az első az ismerőseid közül, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **Révész Sándor: Horthy Miklós botja** Hogyan sikerült ennyire megosztó személyiségről ennyire nem megosztó könyvet írni?...
2. **Parászka Boróka: A Horthy-brand** A Horthy-kultusz, már ha kultusz, nem új jelenség: több hullámban...
3. **Romsics Ignác: Horthy-képeink** Romsics Ignác Horthy-képeink Horthy Miklós 1868. június 18-án született...
4. **Molnár Gál Péter: Az is bolond, aki... (Csokonai Vitéz Mihály: A méla Tempefői vagy Az is bolond, aki poétává lesz Magyarországon – Egy nemzeti nemes játék 2 részben (Debrecen, 1793 – Kőszeg, 2007). Díszlet Horesnyi Balázs és Sebő Rózsa. Jelmez Cselényi Nóra. Zene Sebő Ferenc. Dramaturg Hamvai Kornél és Lőkös Ildikó. Rendezte Jordán Tamás. Szereplők Fekete Ernő, Marton Róbert,**

Spindler Béla, Sipos Vera, Botos Éva, Epres Attila, Bodrogi Gyula, Hollósi Frigyes, Mészáros Tamás, Újvári Zoltán, Horváth Ákos, Bezerédi Zoltán, Noszek Kata, Bakos Márton. Bemutató: Kőszegi Várjátékok, 2007. július 13., Városmajori Szabadtéri Színpad, július 24. Karnyóné. Opera két felvonásban. Zene Vajda János. Szöveg Csokonai Vitéz Mihály-Várady Szabolcs. Magyar nyelvű feliratok Karczag Márton. Díszlet Khell Zsolt. Jelmez Szakács Györgyi. Rendező Ascher Tamás. Karmester Selmeczi György. Szereplők Bátorfi Éva, Nyári Zoltán, Derecskei Zsolt, Herczenik Anna, Kovács István, Sárkány Kázmér, Váradi Zita, Mikó István, Wierdl Eszter, Megyesi Zoltán. Bemutató: Magyar Állami Operaház, 2007. május 4.) Molnár Gál Péter Az is bolond, aki... Csak óvatosan,...

5. **Fáy Miklós: Egyszer se élünk (Kovács Márton–Mohácsi István–Mohácsi János: Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe. Nemzeti Színház.)**

Egyszer kezdhethék már másképp. Ez jut eszembe a harmadik másodpercben,...

Cimkék: Murányi István, Sipos Flórián